

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

ÇEVRENİN KORUNMASI **VE** **SENDİKALAR**

Sinan Vargı

Eğitim Yayınları No. 9

0279

3.7
R
99
67

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

ÇEVRENİN KORUNMASI VE SENDİKALAR

Sinan Vargı

TÜRK
Bilgi Merkezi

363.7

VAR

1999

4467

Tarih:.....

Demirbaş No: 4467

Tasnif No: 363.7...VAR

1999

TÜRK-İŞ Eğitim Yayınları No. 9
Ankara, 1999

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Genel Eğitim Sekreterliği
Bayındır Sk. No. 10
Kızılay, Ankara

Sinan Vargı
TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma Uzmanı

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK
Telefon : (0.312) 433 3638
Telefax : (0.312) 434 1471
Yenişehir - Ankara

Önsöz

Cumhuriyetimizle başlayan sanayileşme hareketi sırasında devlet tarafından kurulan fabrikaların kuruluş yeri seçimlerinde, hammadde kaynaklarına yakınlık ve ulaşım olanaklarının daha iyi olması gibi bir takım bileşkeler etkili olmuştu. 1950 'li yıllardan sonra kurulan fabrikalar ise belirli bölgelerde yoğunlaşmış, bunun sonucunda da bu bölgelere kırsal alanlardan göçler hızlanmıştır.

Türkiye'de fabrikaların kurulacağı bölgelerin seçimi açısından, günümüzde de etkili planlamaların yapıldığı söylenemez. Girişimci gerek hammadde, gerekse mamül madde açısından, ulaşımın en kolay yapılabileceği, büyük merkezlere yakın alanları istemektedir. Fabrika kurulacak alanın kalmadığı endüstri bölgelerinde ise birinci derecede tarım arazisi ya da bir koruluk bölgenin de fabrika kuruluşu için kullanılması gibi istekler son yıllarda giderek artan bir şekilde yoğunlaşmıştır.

Bu taleplerin günümüzde de ısrarla yapılması, çevrenin ne şekilde korunacağı konusunda haklı endişelerin doğmasına neden olmaktadır. Bu endişelerin giderilmesi için **“önce çevre, önce insan”** ilkesinin, hem girişimci, hem de çalışan açısından ön plana alınması zorunludur. Çevrenin korunmasında çalışma hayatının bütün tarafları yönünden hem faydadan, hem de belirgin bir toplumsal görevden söz etmek mümkündür. Çünkü çevre ve çevre ile ilgili düzenlemelerin kalitesi, çalışma hayatının temel unsurları olan, işçi, işveren, sendikalar, devlet ve sonuçta da halkın yaşam kalitesini yakından etkileyecek bir nitelik taşımaktadır.

Ancak ülkemizde çevrenin korunması ile ilgili tedbirlerin yeterince alınamadığı resmi açıklamalarda yer almaktadır. Çevre Bakanlığı tarafından 1998 yılında hazırlanan **“Türkiye’nin Çevre Sorunları “** başlıklı rapora göre, ülkemizde 2.900 yerleşim yerinin yalnızca yüzde 1,5’luk kesiminde arıtma tesisi bulunmaktadır. Diğer taraftan Türkiye sanayisinin yüzde 50’sinin bulunduğu Marmara

havzasında, arıtma tesisi olmayan fabrikaların oranı ise yüzde 70'leri geçmektedir.

Tüm bu çevre sorunları, bu işletmelerde çalışan üyelerimiz ile kirlenen bir kentte yaşamak zorunda kalan ailesini de yakından etkilemektedir. TÜRK-İŞ bu nedenle hem çevrenin korunması, hem de kendi üyesi olan işçinin daha sağlıklı bir çevrede yaşayabilmesini temin etmek ve bunu sürdürülebilir kılmak bakımından Çevrenin Korunması konusu ile yakından ilgilenmekte ve bu konuda bir çok çalışma yapmaktadır.

İşletmelerde alınacak çevrenin korunması ile ilgili tedbirlerin başlı başına bir gider kalemi olarak istihdamı olumsuz yönde etkileyeceği, bunun da sendikaları zor durumda bırakabileceği şeklindeki olumsuz görüşlerin de ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyoruz. Bu çalışma kapsamında incelenen bir çok ülkede, çevrenin korunmasının istihdam üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı görülmüştür. Yasal bir takım zorunlulukları yerine getirmek için kötü niyetli işverenlerin çevre koruma tedbirlerini öne sürerek işçi

çıkarmaya yönelmelerini engellemek için de yasal ve idari tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu görüşündeyiz. TÜRK-İŞ Yönetimi, bu konuda da ısrarcı ve takipçi olmaya kararlıdır.

Bu çalışmaların sendikal eğitimler, kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinin geliştirilmesinin de ötesinde, sendikal faaliyetin gereği olarak çevrenin toplu iş sözleşmeleri ile de korunabilmesini sağlamak gerektiğine inanıyoruz. Endüstriyel Çevre Kirliliği sonuçta çalışanımızı, ailesini ve tüm halkımızı sağlık açısından çok olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bu amaçla yasal olarak nelerin yapılabileceği, dünyada sendikaların çevrenin korunması konusunda neler yaptıkları konusunda bir araştırma yapma gerekliliği ortaya çıkmış, elinizde bulunan bu kitap, bu tür çabanın sonucu olarak hazırlanmıştır.

Kendimiz ve çocuklarımız için temizliği sürdürülebilir bir dünya bırakmak hepimizin ortak dileğidir.

Salih KILIÇ
Genel Eğitim Sekreteri

BİRİNCİ BÖLÜM

A. Türkiye'nin Çevre Sorunları

Sendikaların çevrenin korunması konusunda yapabilecekleri çalışmalara geçmeden önce, Türkiye'nin içinde bulunduğu çevresel sorunları kısaca gözden geçirmek ve bu çevresel sorunların üyelerimiz üzerinde yol açtığı olumsuz sağlık koşullarını incelemenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Çevre Bakanlığı tarafından 1998 yılında hazırlanan **“Türkiye'nin Çevre Sorunları”** konulu resmi rapora göre, Türkiye çevrenin korunması açısından tam bir felaketle karşı karşıyadır. Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci içinde kalkınmaya çalışan Türkiye’de, tarım, sanayi ve turizm gibi sektörlerde sürdürülen ekonomik faaliyetlerin çoğunlukla çevre unsuru göz ardı edilerek hatta doğa tahrip edilerek sürdürüldüğü görülmektedir. Bu sorunların giderilmesi için kurulan Çevre Bakanlığı ise turn iyiniyetli ve özverili çabalarına karşın, yasal ve mali olarak gerekli desteği bulamadığı için yeteri kadar etkili olamamaktadır.

Türkiye'nin çevre sorunları ile ilgili genel durumu incelendiğinde, 80 ilden 21'inde ölçüm cihazı bulunmadığından hava kirliliği ölçümlerinin yapılamadığı görülüyor. Mevcut istasyonların da yetersizliği nedeniyle sağlıklı hava kirliliği ölçüm sonuçları alınamıyor. Kısaca maddi imkansızlıklardan dolayı 2.11.1986'da yürürlüğe giren Hava Kalitesini Koruma Yönetmeliği tam olarak uygulanamıyor.

Hava kirliliği dışında su kirliliğini önlemeye yönelik tedbirler de yetersiz kalıyor. Ülkemizde 2.900 yerleşim yerinin yalnızca yüzde 1,5'lik kesiminde arıtma tesisi bulunuyor. Diğer yerleşim alanlarının atık sularının yüzde 98,9'u doğrudan deniz, göl ve nehirlerle veriliyor. Öte yandan **Çevre Bakanlığı tarafından incelemesi yapılan 9 bin 325 endüstriyel işletmeden yalnızca yüzde 9'unda arıtma tesisi bulunurken, 36 organize sanayi bölgesinden de sadece 6'sında arıtma tesisi bulunuyor.** Türkiye sanayinin yüzde 50'sinin bulunduğu Marmara havzasında arıtma tesisi olmayan fabrikaların oranı ise yüzde 70'ler civarındadır.

Verimli tarımsal alanların halen konut ve sanayi için kullanılır olması, tarımda izlenen yanlış politikalar, verimi artırmak için aşırı bir şekilde kullanılan suni gübre ve tarım ilaçları sonuçta toprakları oraklaştırıyor ve verim azalıyor. Kullanılan zehirli tarım ilaçları nehir ve gollerdeki doğal hayatı tahrip ediyor. ukurova, Mersin, Tarsus, Trakya, Bursa, Karacabey, Gediz, Manisa, Salihli ve Konya ovalarında verim dūřuklūęu yaşandığı, evre Bakanlığı raporunda onemle belirtiliyor.

Bacasız sanayi olarak bilinen turizm sektorunde de çevrenin korunması ile ilgili tedbirlerin yeterince alınmadığı görülüyor. **lkemizde bulunan 4.459 turistik tesisin yalnızca 848’inde arıtma tesisi bulunuyor.** Deniz ve kıyıların temiz kalması ülkemizin milyonlarca dolarlık turizm yatırımlarının sürekli çalışır durumda kalması için hayatı önem taşırken, bu konuda yeterli tedbirlerin alınmaması, bacasız sanayi denilen turizmin de sürdürülebilir olmasını ortadan kaldırıyor.

Reklamlarla yönlendirilen aşırı tüketimin yarattığı tüketim toplumumuz **“kullan ve at”**

ilkesini bilinçsizce ve sonuçlarının ne olacağını kestirmeden uyguluyor. Türkiye'de günde 63 bin ton, yılda ise 23 milyon ton çöp üretiliyor. İl, ilçe ve belde olmak üzere toplam 2 bin 878 belediye merkezinin çoğunda atıklar düzensiz olarak depolanıyor. Bu yüzden (dünyada ilk örnek) çöplerin arasında sıkışan metan gazının patlaması yuzunden çöp dağları patlayarak insanları öldürüyor.

Tum bu kirlenmenin ötesinde 1950-1991 yılları arasında ülkemizde 2.6 milyon hektar orman, yangın, tarla açma, yerleşim nedeniyle yok edilirken, yaklaşık 22 bin adet ormanlık alanda da turizm ve başka amaçlarla tahsisler yapılarak, ülkenin orman kaynakları yıldan yıla kurutuluyor

Devletin çevre kirliliği ile mücadele etmek amacıyla oluşturduğu Çevre Bakanlığı ise, tum iyi niyetli çabalarına karşın, ülkemizin içinde bulunduğu ağır çevre sorunlarını çözebilmek için gerekli olan yasal ve idari tedbirlerin alın(a)maması ve mali sıkıntılar yuzunden iş yapamaz durumda kalıyor

Uluslararası ticarette de çevrenin korunması konusu ülkelerin yapacakları dış alım ve dış ticarette önemli bir kavram olarak gelişirken, bunun bir zaman sonra yeni bir “ **korumacılık kalkanı** “ olarak ele alındığı da görölüyor. Kendi çevreyi kirleten teknolojilerini Uçuncü Dünya ölkelerine satan firmalara, kendi hükümetleri ses çıkartmıyorlar. Ancak bu teknolojinin satıldığı Uçuncü Dünya ülkesinden mal satın alınırken, *“bu malın üretiminde çevre kirletilmemiştir”* şeklinde uluslararası standartlara uygunluk belgesi istenmesi, çevre konusunda da tüm dünyada çok yuzlu bir oyunun oynandığını ortaya koyuyor.

Şu anda rafa kaldırılmış gibi görünen ve tüm dünyada ticaretin artmasını kolaylaştıracağı iddia edilen MAI (**Çok Taraflı Yatırım Anlaşması**) adlı uluslararası anlaşmada da çevre sürekli olarak göz ardı edilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokuluslu şirketlerin ülkemizde yapacakları yatırımlarda ulusal hukuk düzeni içindeki kültür ve çevre değerlerini de uluslararası anlaşma gereğince devre dışı bırakmayı amaçlayan ve anlaşmazlıkları ulusal hukuk kuralları ile değil

de uluslararası bir hakem kurumu (!) ile aşmayı hedefleyen MAI türündeki anlaşmaların gelecek yıllar içinde başka isimlerle yürürlüğe sokulmak istenmesi kuvvetle muhtemeldir.

O halde özetle, hem ulusal alanda, hem de uluslararası alanda çevrenin korunması, sürekli olarak göz ardı edilebilen, haksız kazançlar için feda edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin Çevre Sorunları adı altında, Çevre Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda da görüleceği üzere, Türkiye'de giderek felaket çizgisine yaklaşan çevre sorunu sonuçta bizi, ailemizi ve tüm toplumu olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Ancak bizim açımızdan unutulmaması gereken bir gerçek daha vardır. Çevreyi kirleten bir işyerinde çalışan bir işçi, hem o fabrikada sürekli olarak kirletici maddelerle yoğun bir temasta olduğu için, hem de o işyerinin kirlettiği kentte yaşamak, kirlenen havayı solumak, kirlenen o suyu içmek zorunda kalan bir kentli olduğu için daha büyük bir **ÇİFTE TEHLİKENİN** içinde bulunmaktadır. Bu tehlikeler acaba onun sağlığında ne gibi olumsuz etkilerde

bulunmaktadır? Bu aşamada endüstriyel çevre kirliliğinin işçi toplumu üzerindeki olumsuz etkilerinden söz etmenin yararlı olacağı görüşündeyiz:

B.Endüstriyel Çevre Kirliliğinin İşçiler Üzerindeki Olumsuz Etkileri

TÜRK-İŞ'in koordinatörlüğünde bağlı sendikalar tarafından oluşturulan bir çalışma grubunca, 1993 yılında " **Endüstriyel Çevre Kirliliğinin İşçi Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri** " konulu tıbbi bir araştırma gerçekleştirmiştir. Kocaeli, kağıt işkolu, Gebze ve civarında metal işkolu, Sakarya İl merkezinde vagon imalat ve nisbeten daha temiz bir bölge olarak bilinen Kastamonu Taşköprü ilçesinde de yine kağıt sanayi işçileri olmak üzere toplam 400 işçiye, toplam 165 adet sağlık sorusundan oluşan bir anket formu dağıtılmıştır. Değerlendirme sonrası özellikle İzmit bölgesinde hava kirliliğinin yoğun olduğu ve sık sık üst sınırların aşıldığı, 1991,1992 ve 1993 yıllarında bölgede hastalıklarında arttığı özellikle, gırtlak, akciğer ve cilt kanserlerinin sayısında önemli artışlar olduğu da Sağlık

Bakanlığı verilerine göre tesbit edilmiştir. Araştırmanın genel sonuçları ise şu şekildedir:

1.Araştırma yöresi kimya, metal, kağıt sanayi başta olmak üzere sağlık üzerinde olumsuz etki yapan çeşitli işkollarını kapsamaktadır.

2.Sanayi, çevreyi kirleten başlıca kaynaktır.

3.Kirlenmiş havadan ileri derecede etkilenen işçilerin sağlık durumları dikkat çekicidir.

4.Solunum şikayetleri yaygındır.

5.Koku, göz yaşarması, uyku bozuklukları gibi sorunlar yaygındır.

6.Sigara tüketimi endişe verici boyutlardadır.

7.Sigara içenlerin solunum bozukluğu şikayetleri içmeyenlere göre açık olarak fazlalık göstermektedir.

Bu sonuçların ortadan kaldırılması ile ilgili olarak, sayılan önlemler ve öneriler de şu şekilde tesbit edilmiştir:

1.Kirleticilerin kaynağını oluşturan sanayi, çevre konusundaki sorumluluğunun bilincine

varmalıdır. Alınacak önlemlerin başında " **Kirleten Öder** " stratejisi gelmelidir. Bu konuda alınacak önlemler kirletmeyi caydırıcı ve kirletene odettirici nitelikte olmalıdır. Bunun da ötesinde, kirletip de ödemede bulunmak yerine kirletmenin önüne geçmek gereklidir.

2.Dış ortam kirliliği ile birlikte düşünülmesi gereken, iç ortam hava kirliliğini oluşturan kirletici kaynakların azalmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

3.Kimya, çimento, metal, kağıt işletmelerinin bulunduğu yer ve etkileri dikkate alınarak belirlenecek öncelikler dahilinde gerekli çevre koruma tesisleri tamamlanmalıdır.

4.Sendikalar çevre konusunda üyelerini eğitmeli ve bilinçlendirmelidirler.

5. İşçiler arasında geniş çapta bir kampanya ile sigara tüketimi önlenmeye çalışılmalıdır.

6. Toplu sözleşmelere, çevrenin korunması konusunda önlemler alınmasını sağlayacak maddeler konularak işçilerin sağlığı korunmalıdır.

7. Sendikalar, ilgili oldukları işyerlerinin çalışma koşulları ve çevreye etkileri konusunda sürekli ve bilimsel araştırmalar yapmalıdırlar.

C.İşçiler Açısından Çevre ve Sağlık Sorunlarının Önemi

Sağlık kavramı, Dünya Sağlık Örgütü'nce “ **fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik halinin sürdürülmesi** “ olarak tanımlanmaktadır. Bu çok geniş kapsamlı sağlık halinin çalışanlar açısından oluşabilmesi için, başta fizik çevrenin, biyolojik çevrenin ve sosyal çevrenin sürekli olarak kaliteli ve sağlıklı bir düzeyde tutulması zorunludur. Tüm bu çevre türlerinin de şu şekilde açıklamaları yapılabilir.

1.Fizik Çevre : Çalışılan ortamın, fiziksel ve kimyasal koşulları fizik çevre'yi oluşturmaktadır. Toz, duman, kimyasal bileşikler, asit yağmurları, radyasyon, gürültü, sıcak-soğuk, nem, basınç değişiklikleri gibi çok çeşitli etkenler fizik çevrenin başlıca faktörleri olarak sıralanır. Bütün bu faktörlerin kendilerine özgü etkileri vardır. Örneğin, gürültü faktörü, şiddet ve karşılaşma süresine bağlı olarak “ **işitme kaybı** “ ve “ **stress** “ nedeni olurken, radyasyon, kısırlıktan sakat

doğumlara ve nihayet kanserden ölümlere kadar çeşitli etkiler gösterebilmektedir.

2. Biyolojik Çevre : Genel çevrenin diğer bir özel niteliği, biyolojik faktörlerin oluşturduğu “ **biyolojik çevredir** “ Sulu ve katı atıklar, mikroplu yiyecek ve içecekler, sinekler, fareler biyolojik çevrenin en belirgin özellikleridir. Herbirinin kapsadığı biyolojik etkenler, birbirinden farklı hastalıklara neden olurlar. Kolera, tifo, dizanteri, tifüs, hepatit, çocuk felci gibi.

3.Sosyal çevre : Günümüzün sosyo-ekonomik baskıları sonucunda oluşan sosyal çevrenin önemi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Barınma, beslenme, eğitim, alışkanlıklar, ekonomik düzey, insan ilişkileri gibi faktörlerden oluşan sosyal çevrenin etkisi sanıldığından daha ağır, daha devamlı ve daha yaygındır. Özellikle son elli yılda endüstriyel olarak gelişmiş Batı toplumlarında görülme sıklığı giderek artan kalp-damar hastalıkları, sindirim yolu bozuklukları, ruhsal dengesizlikler, intiharlar sosyal çevrenin toplumlara getirdiği olumsuz sonuçlardandır.

Bütün bu hastalıklardan ayrı olarak, çevrenin insanların yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkilerinin de dikkate alınması gereklidir. Sağlık açısından yaşam kalitesindeki düşüşler bir hastalık belirtisi olmasalar da bir hastalığın habercisi durumunda olabilirler. Hava kirlenmesinden etkilenen kentliler, gürültüden uyuyamayan insanlar, sokaklarda birikmiş atıkların yanından tiksinererek geçen insanlar gergin, sınırlı insan ilişkileri bozuk bir toplumun bireyleri haline gelirler.

D.Çevrenin Sağlık Üzerindeki Etkileri

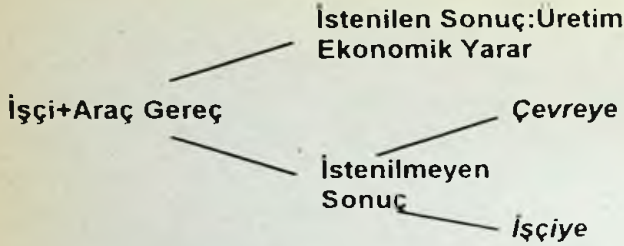
Bir işyerinin çalışma koşulları genellikle genel çevrenin şartlarının da oluşmasında önemli bir rol oynar. Bacalarından yoğun kirlletici gazlar çıkaran bir işyerinin genel çevreye etkisi bunun en güzel örneğidir. Diğer taraftan, genel çevrenin etkisi de bazen çalışma çevresini etkileyebilir. Hava kirliliğinin hakim olduğu bir kentte bulunan işyerinde çalışanlar da bu olumsuz durumdan etkilenirler.

O halde bir yörede yaşayan toplumu etkisi altında tutan çevre faktörlerine ek olarak çalışanlar, çalışma çevresinin de etki faktörleriyle karşılaşır ve bunun sonucunda işçilerin sağlık durumları belirlenir. Bundan çıkan sonuç ise, hem işçilerimizi, hem de onları korumak durumunda olan sendikalarımızı yakından ilgilendirmektedir. Çevre kirliliği açısından işçi sağlığı toplumun diğer kesimlerine göre daha ağır baskı altındadır.

Şekil 1 : Genel ve çalışma çevresinin işçi sağlığına etki modeli

Örneğin, bir işyerinde kükürt dioksitle karşılaşan ve gürültülü bir ortamda çalışan işçi, mesai sonrası yaşadığı genel çevre şartları içinde de kükürt dioksit ve gürültüye maruz kaldığında sağlığı bozan etkenler artmaktadır. Bu olumsuz faktörler birbiri üzerine yığılmaya başladığında etkileşim sürer ve sonuçlar ağırlaşır.

Sekil:2: Üretimin sonuçları

Kamuoyunun genel çevre için çok duyarlı olduğu durumlarda, çalışma çevresi için yeteri kadar duyarlı olmadığı bugüne kadar meydana gelen çevresel felaketlerde ortaya çıkmıştır. Hindistan'ın Bhopal kentindeki bir fabrikada meydana gelen patlama sonucunda yaklaşık 2500 kişi hayatını kaybetmişti. Fabrikada çalışma şartlarının ağırlığı ve çalışma sonrasında karton barakalarda, elektrik, akarsu, kanalizasyon olmadan yaşayan işçilerin durumu ekranlara getirilmişti. Ancak dünyada halen iş güvenliği ve çevre tedbirleri alınmadan çalışmak zorunda bırakılan milyonlarca işçi bulunmaktadır. Çernobil faciasının etkileri Trakya'dan Hopa'ya kadar tüm sahil kesimini ilgilendirdiği kadar, tüm toplumumuzun da sağlık açısından

olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmuş ve haklı toplumsal tepkiler oluşmuştu.

Ancak genel çevrenin şartlarına duyarlı olan kamuoyu, genellikle çalışma çevresi veya çalışanların sağlığı ile ilgili olarak yeterince bilgili değildir. Bunun başlıca nedeni, çalışanların sağlığını etkileyen çalışma koşullarının zararlarının kısıtlı olduğu ve toplumun yalnızca belirli bir kesimini etkilediği kanısıdır. Ancak bir toplumun sağlığını, o toplumun tümünün sağlıklı olması ile açıklayan gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar da bu açıdan daha farklı olmaktadır. Bu nedenle, çalışanların sağlığına ve bunun belirleyicisi olan çalışma çevresine verilen önem ülkeden ülkeye değişir. Yalnız değişmeyen tek bir gerçek vardır ki, o da çalışanların **“Çevre”** koşullarından toplumun diğer kesimlerine göre daha fazla etkilendikleridir.

Şekil 2’de de açıkça görüleceği üzere, özellikle kirlетici unsurlarla çalışan işletmelerde işçi ve araç gereç ile istenilen bir sonuç olarak üretim ve ekonomik yarar sağlanırken, üretimin istenilmeyen sonucu olarak da çevre kirliliği ve

bunun işçi üzerindeki olumsuz etkileri meydana çıkmaktadır.

E. Çevre Kirletici Etkenler

Çevresel kirlenme, bir taraftan yaşam kalitesini bozmakta, diğer taraftan da hastalıklara neden olmaktadır. Bu nedenle bir toplumun sağlık düzeyi, çevresel koşulların niteliği ile eşdeğer tutulabilen bir ölçüttür. Çevresel etkenleri başlıca 9 ana grupta incelemek mümkündür.

1. Kimyasal etkenler : Her geçen gün sanayi ve teknolojiye yeni yöntemler kullanılmakta, üretimde çalışanların temas etmek zorunda kaldıkları kimyasal maddelerin sayısı artmaktadır. Kimyasal maddeler, hava, toprak ve su kalitesini de olumsuz biçimde etkileyerek yalnızca kullanımda temas eden kişilerin değil, sonraki nesillerin de yaşam kalitesini bozucu etkiye sahiptir. Kimyasal etkenler, çalışma çevresi ve çalışanlar üzerinde kısa süreli zehirlenmeler olduğu kadar, etkileri yıllarca sonra ortaya çıkacak şekilde hastalıklara da neden olabilir.

2. Işınlar : Işınların da sağlık üzerinde önemli etkileri vardır. Ultraviyole, yoğun güneş ışığı, ionizan ve gamma ışınları da tedbir alınmadığı takdirde işçi sağlığı üzerinde olumsuz etkilerde bulunur.

3. Gürültü : Çalışma çevresinde gürültü, geçici ve kalıcı işitme kaybı ile stress e neden olabilir. Stress sınır sistemi ve hormonal yollarla insanda bir takım bozukluklarına (kan basıncının yükselmesi, kalp atım sayısının artması gibi) yol açar.

4. Sigara : Sigara içimi, insanın kendi çevresini bozmasının en tipik örneğidir. Sigara riski hem içenler için, hem de içmeyenler için geçerlidir. Dünyada yapılan araştırmalarda, sigara tüketimi ile eğitim ve kültür düzeyi arasında ters bir orantı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da vasıfsız işçilerde kanser ölümlerinin toplumun diğer kesimlerinden daha fazla olduğu görülmektedir.

5. İklim : İklim değişiklikleri insanları etkileyen en önemli etkidir. Fakat zamanla insanların da iklimi değiştirebildikleri görülmüştür. Zamanla ormanların yokolması, erozyonu ve çölleşmeyi de birlikte getirmiştir. Havada karbondioksit miktarının artışı ve tozların

çoğalması sonucunda, iklim de yaşamı etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir. Sanayileşme ve kentleşme sonucu hava kirliliğinin, havadaki sisle birleşmesi sonucunda en tehlikeli ve öldürücü bir durum olan kirli sis bulutu ortaya çıkmaktadır. Bu öldürücü bulut, 1952 yılında Londra'da bir gecede yüzlerce insanın ölümüne yol açmıştır.

6.Kültürel, sosyal, ekonomik etkenler :

Çevre şartları, o çevrede yaşayan insanların sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerinden etkilenir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik durumları, milli gelir dağılımı, teknik insan gücündeki açıkları düzeltilmedikçe, insanlardan çevrenin korunması için çaba göstermeleri beklenemez. Yemek pişirmek, ısınmak için kendilerine alternatif sunulmayan insanlar, ağaçları keserek bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışacaklardır. Çevre sağlığını iyileştirebilmek için öncelikle sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerin de incelenmesi gerekir. Bu değerler incelenip, soruna olan etkileri azaltılmadıkça, çözümlerin de kalıcı olması beklenemez.

7.Nüfus artışı : Nüfus artışı başlı başına çevresel sorunların artmasının esas nedeni

olarak kabul edilmelidir. Nüfus arttıkça, şehirleşme, şehirleşme arttıkça da enerji ihtiyacı artacaktır. Fosil yakıtlardan (kömür, petrol v.d) elde edilen enerji, beraberinde kirliliği getirecektir. Atıkların ortadan kaldırılması, çöplerin toplanması gibi sorunlar nüfus artışı ile birlikte artacaktır. Bu açıdan, dengeli bir nüfus politikasının izlenmesi çevre kirliliğinin önlenmesinde en önemli çözüm yoludur.

8. Barınma koşulları : Barınma koşulları genel çevreye ek olarak özel bir risk kaynağı olabilir. Bir odada ve bir hanede yaşayanların sayısı arttıkça sağlığın bozulduğu saptanmıştır. Ayrıca barınma yerlerinde içme suyu, tuvalet, yıkanma olanakları ve yemek pişirme yerleri sağlığı belirleyen faktörlerdir.

9. İşyerleri : Çalışılan işyerleri işçilerin sağlık durumlarını belirler. Çalışma yerlerindeki çevrenin bazı özellikleri, işçilerde meslek hastalıkları denilen bir grup hastalığa neden olabilir. Bu hastalıklar çok çeşitlidir ve her işyerinin koşullarına göre değişir. Örneğin kömür madenlerinde çalışanlarda silikoz, akümülatör fabrikalarında çalışanlarda kurşun zehirlenmesi, asbest ile çalışanlarda akciğer

kanseri ve "mezotelyoma" denilen bir hastalık ortaya çıkabilir.

Ozetle belirtmek gerekirse, çevresel etkiler çalışanların sağlığını ağırlık derecelerine göre bir çok şekilde etkileyebilir. Bir etken diğer etkenlerle birleşerek birbirinin etkisini arttıracak şekilde olumsuz sağlık koşullarının ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bu sebeple işyeri koşulları ve bunların oluşturduğu çalışma çevresi işçiler için önemli bir sağlık konusudur.

F.Çevresel Etkenlerin Yol Açtığı Sağlık Sorunları

Çalışma ve yaşama çevresinde bulunan tüm bu etkenler, kanserden alerjiye kadar bir çok sağlık sorununa yol açmaktadır. Bu sağlık sorunlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kanser : Kanser olaylarının yüzde 80-90'ının dış sebeplerden kaynaklandığı yapılan araştırmalar sonucunda ileri sürülmektedir. Japonya'da mide kanseri en fazla iken, deri kanseri (güneş ışığı etkisi) Avusturalya'da,

Hindistan'a göre 200 defa daha fazladır. Ülkeler arasındaki bu farklılık kanser oluşmasında çevresel faktörlerin rolünü göstermektedir. Asbest, kurum, radyoaktif maddeler, kromatlar, nikel, arsenik, monovinil klorür kanser yaptığı anlaşılmış maddelerdir. Sigara ile birlikte aşırı alkol kullanımı da bu etkenleri arttırabilmektedir. Bu nedenle kanser yapan sebepler ortadan kaldırıldığında hastalıkların yüzde 80-90 oranında azalacağı ileri sürülmektedir.

2. Solunun ve dolaşım sistemine etki :

Solunum hastalıklarında en önemli faktör sigara tüketimidir. Kentlerdeki hava kirlenmesi özellikle kükürt dioksit ve partiküller solunum ve dolaşım sistemine etki eder.

3. Kulak üzerine etki : Kulak, çevredeki gürültülerden etkilenir. Bu etkileşim sonucunda öncelikle 4000-4500 frekansındaki sesleri duymada güçlük başlar. Zamanla diğer frekanstaki seslerin de duyulması güçleşir.

4. Görme üzerine etki : Göz, çevresel etkenlerden çeşitli şekillerde etkilenir. Bir çok gazlar, dumanlar ve tozlar gözü rahatsız eder.

5. Ruhsal etkiler : Çevresel faktörlerin ruh sağlığı üzerine çeşitli etkileri vardır. Bunlardan

bir kısmı, karbon monoksit ve karbon sülfür gibi gazların merkezi sinir sistemi üzerine yaptığı zararlar sonucudur.

6. Kan yapıcı sisteme etki : Kan yapıcı sistem, hem kimyasal, hem fiziksel çeşitli çevresel faktörlerden etkilenir. İyonizan ışınlar, doğrudan kemik iliğini etkileyerek kan hücrelerinin yapımını bozar ve lösemi (kan kanseri) denilen hastalık ortaya çıkar. Kurşun ise, hemoglobin yapımını bozarak kansızlığa yol açar.

7. Deri üzerine etki : Deri üzerine etki yapan etkenler, çevresel faktörler olduğu kadar besinler, ilaç, kozmetikler ve mesleklerle ilgili etkiler de olabilir. Derinin renginin kaybolması veya istenilmeyen bir renk, egzama, akne, ani saç dökülmeleri ve deri kanseri gibi etkiler görülebilir.

8. Çoğalma organlarına etki : Çeşitli çevresel faktörler, çoğalma organlarına etki yaparlar. Bu etkilerin fiziksel olanları ion yapan ışınlar, elektromanyetik dalgalar titreşim ve yüksek ısıdır. Kimyasal olanlar içinde ise ağır madenler ve solventler vardır.

9. Kas ve kemikler üzerine etki : Işınlar insan kemik yapısını bozar. Titreşim, damar ve kas

bozukluklarına: kurşun, gut belirtilerine, arsenik; kemik ve mafsallık hastalıklarına, fosfor; kemik harabiyetine yol açar.

10. Diğer organlar üzerine etki : Böbrekler fiziksel faktörlerden ve çeşitli kimyasal bileşiklerden etkilenir. Amin grubu kimyasal maddelerle çalışmak mesane kanserlerine yol açabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMA HAYATI, SENDİKALAR VE ÇEVRENİN KORUNMASI

Sanayileşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik gelişmeler çevre üzerinde büyük değişimlere neden olmaktadır. İnsanoğlu bu gelişmeler sonucunda yalnızca yaşama ve çalışma çevresinde değil, bütün doğada olumsuz değişimlerin meydana geldiğini ve doğanın dengesinin giderek bozulduğunu görmektedir.

Bir önceki bölümde özetlemeye çalıştığımız gibi, çalışma çevresinde meydana gelen bozulmalar, öncelikle çalışanların, sonra

da tum toplumun sağlığını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Çalışma hayatının tarafları olan işçi, işveren ve devlet, evre kirlenmesinden onemli ölçüde etkilenmektedir. Çevrenin korunmasında btn kesimlerin ortak menfaati bulunduğu gibi, bu alandaki mücadeleye büyük ölçüde katkı sağlayabilecek kesimler arasında çalışma hayatının taraflarının olduğuna inanmaktayız

A. İşçiler Açısından evrenin Korunması

İşçi genelde, işveren tarafından kendisine sağlanan ortamda iş görür. Bu ortam da genellikle sanayiye ait işyerlerinde pek çok risklerle dolu, kirletici, bazen de kanserojen etkileri olan maddelerle çalışmayı gerektirebilir. İşletmedeki alışma şartlarının bilimsel kurallara göre düzenlenememesi, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını arttırabilir.

Çalışma çevresinde risklerle karşı karşıya kalan bir işçi, çalışma çevresinden dışarıya yayılan evre kirletici ve insan sağlığını bozucu faktörlerle, yaşama çevresinde de ikinci bir defa karşı karşıya

kalmaktadır. Ayrıca kendisi ile birlikte yaşamak zorunda kalan ailesi de bu kirleticilerle karşı karşıya kalmaktadır. İşçinin gelirinin düşük olduğu durumda ise başta beslenme sorunu ortaya çıkmakta ve işçi kirleticilerin de etkisi ile hastalıklara daha açık bir hale gelmektedir. Bu da iş gücü kayıplarını ve üretimi doğrudan etkilemektedir. Bu açıdan, bir çok ülkede çevrenin korunması tedbirleri ile yoksulluğun giderilmesi arasında bağlantı kurularak, uygulanan kalkınma projeleri bu esaslar üzerinde yürütülmektedir.

Tüm bu nedenlerden ötürü çalışan açısından çevrenin korunması faaliyetlerine katılım çok önemlidir. Bu noktadan itibaren işçilerin çevre bilincine ulaştırılması için hem kendi kurdukları örgütleri olan sendikalara, hem de işverene önemli görevler düşmektedir.

B.Sanayici Açısından Çevrenin Korunması

Çevre açısından sanayinin çok önemli bir kirletici olduğu bilinmektedir. Bu nedenle de çevrenin korunması konusunda sanayicinin rolü, çalışma hayatının diğer aktörlerine göre

daha önemlidir. Yapılan araştırmaların sonucunda imalat sanayiindeki altı sektör (gıda, metal, imento, cam ve kağıt, petrokimya ve kimya sanayi) mevcut kirlenmenin üçte ikisinden sorumlu durumdadır.

Çevreyi kirlletmemek, kirlletmeyen bir üretim teknolojisine sahip olmak, evre dostu bir üretim mekanizması kurmak, çevrenin korunması alanındaki çalışmaları desteklemek sanayicinin bizzat alacağı tedbirler olacaktır. Ancak bu tedbirlerin alınması ile, sanayicinin çıkarlarının zedelenebileceğı de ifade edilebilir. Gelişmiş ülkelerde kamuoyunun da evre konusunda bilinçli olması nedeniyle, çevrenin korunması konusunda gerekli özeni ve dikkati göstermeyen sanayicinin gelişmiş ülkelerin borsalarında hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi nedeniyle, sanayici çevreyi korumak zorunda olduğunu anlamıştır. Sanayici, üretimini sürdürebilir kılmak için evre unsurunu da gözetmek durumunda olduğunu iyi anlamıştır. İşverenler evre hakkının kabul edilmesinin, girişimci özgürlüğünün ve mülkiyet hakkının çevrenin korunması maksadı ile sınırlandırılması

anlamına geldiğini kabul etmek
durumundadırlar.

Sanayici açısından, üretilen malın, çevreye zarar vermeden üretildiğine dair ISO 14000 serisi standartların artık aranır ve çoğu kez de mecburen istenilir olmasından ötürü, çevrenin korunması tedbirleri bir gereklilik haline gelmiştir.

C. Çalışma Hayatının Tarafı Olarak Devlet ve Çevrenin Korunması

Çevre kirlenmesinin bütün sonuçları nihayetinde ülkenin ekonomisini ve sosyal hayatını etkilemektedir. Bu itibarla çevreden etkilenen ve çevreden sorumlu olan hükümetlere büyük görevler düşmektedir. Çevrenin kirlenmesi bütün toplumu hem günümüzde, hem de gelecekte derinden etkileyecek bir olaydır. Bu nedenle devlet hem kendi ülkesinde çevreyi kirllettirmemek, hem de dünyanın kirlenmesine sebep olmamak için gerekli tedbirleri almalıdır. Çevre hakkının kabul edilmesi ile, bozulan çevreden insanların olumsuz yönde etkilenmemesi için çevre

mevzuatının hazırlanması ve uygulanması, endüstrinin çevreyi kirletici olmaktan çıkarılması, çevreden etkilenenlere gerekli yardımın ulaştırılmasında devlete çevre konusunda asli görevler düşmektedir. Ayrıca çevre ile ilgili gelişmeler konusunda vatandaşın bilgilendirilmesi ve çevre eğitimi yapılması için, çevre uzman ve teknisyenlerinin yetiştirilmesi, bütün ülkede çevreye karşı bilinçli bir yurttaş kitlesine sahip olunması için örgün ve yaygın eğitim faaliyetlerine geçilmesi de devletin görevleri arasındadır.

D.Sendikalar ve Çevrenin Korunması

Sendikalar kurulduğu ilk yıllardan beri toplu sözleşme faaliyetlerinin yanı sıra, iş yerinin temizlik ve sağlığı ile de yakından ilgilenmişlerdir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin geliştirilmesi için işletme yönetimleri ile birlikte programlar yürüten sendikalarımız, işyerlerinden kaynaklanan kirliliğinin çalışma çevresi dışında yaşanan çevreyi de etkilemesi sonucunda, çevrenin korunması konusuna ilgi duymaya başlamışlardır.

Sendikaların çevre korumasındaki ortak rolleri, yerel ve ulusal düzeyde baskı grubu oluşturmak, çevre eğitimini sürekli kılarak, çalışanlar arasında çevre bilincini geliştirmek olarak özetlenebilir. Sendikaların biraraya gelerek oluşturdukları konfederasyonlar da, ülke ölçeğinde çevrenin korunmasına yönelik bir çevre mevzuatı hazırlanmasını sağlamaktadır.

Çevrenin korunması konusunda konfederasyonlar çevre mevzuatının dışında yine çevreyi ilgilendiren gümrük, sanayi, yatırım, maden, dış alım ve dış satım mevzuatları ile de ilgilenmek ve bu mevzuatı çevre lehine etkilemek durumundadırlar. Konfederasyonlar uluslararası seviyede, birleşmeler ve katılmalar ile sorunun uluslararası boyutta ele alınması ve karşılıklı işbirliği ve yardımlaşmanın geliştirilmesi konusunda da etkili olabilirler.

Tüm dünyada sendikal örgütler ve onların oluşturdukları üst düzeydeki konfederasyonlar çevrenin korunması konusunda daha ciddi ve tutarlı çalışmalar

yapmaya iten nedenlerden birisi de Bhopal kazası olmuştur.

Hindistan'ın Bhopal kentinde 1984 yılında, kimyasal madde üreten bir fabrikada meydana gelen patlama sonucunda, fabrika çevresinde yaşayan 2500 kişi ölmüş ve yüzlerce kişi de yaralanmıştı. Bhopal olayının hemen ardından kısa adı ICFTU olan Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu tüm üye konfederasyonlardan, çevrenin korunması konusunda aktif bir rol üstlenmelerini talep etmiştir.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, üye konfederasyonlardan yerel (işletme bazında) ve ulusal düzeyde çalışmalar yapmasını ve her ülkedeki sendikalar kuruluşların çevre politikalarını belirlemesini istemiştir. ICFTU, çevrenin korunması konusunda işletme ve işçi birliğinin geliştirilmesi, işyerleri ve çalışma koşullarının denetlenmesinde sendikal katılımın geliştirilmesini isterken, sendikaların bulunduğu fabrikalarda yasalara daha çok

uyulduğunu. İşyerlerinde kaza ve hastalık oranlarının azaldığını, işçilere güvenli çalışma koşullarının sağlanması konusunda daha da başarılı olunduğunu ifade etmektedir.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu TURK-İŞ'in de üyesi olduğu Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU, üye sendikal kuruluşlar tarafından da uygulanabilir bir çevre politikası geliştirmiştir. ICFTU'nun çevre politikalarının ana hatları şu şekildedir.

- 1.Çevresel konuların, genel politika ve eğitimle iç içe olmasını sağlamak,
- 2.Uluslararası İşkolu Federasyonlarının İş Sağlığı, Güvenlik ve Çevre Çalışma Grubunun yıllık toplantılarında tam bir koordinasyon sağlayarak, ortak hareket etmeyi sürekli kılmak,
3. Uluslararası düzeyde gelişmeleri izlemek ve özellikle çevre ve kalkınma konusunda çalışan Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütler ile yakın ilişkiler kurmak,
4. İşçi sağlığı iş güvenliği ve çevre konularında gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımları arttırmak,

5. Çevre koruma, sürdürülebilir kalkınma ve sendikalar konusunda düzenli olarak uluslararası kuruluşlarla işbirliği geliştirmek ve yıllık olarak ICFTU Gelişme Raporunu hazırlamak .

Uluslararası İşkolu Federasyonları da kendi işkollarında üye olan sendikaların uygulayacakları bazı kararlar almışlardır. Her işkolunun özelliğine göre çevrenin korunması konusunda alınacak tedbirleri kapsayan bu kararlardan en belirgin olanları Taşıma, Metal ve Kimya işkollarında alınmıştır. Sendikaların ve üst örgütlerinin çevrenin korunmasına olan katkıları açısından iyi bir örnek teşkil etmesi nedeniyle bu kararları sırasıyla gözden geçirelim:

Tehlikeli endüstriyel atıklar ile nükleer santrallerden çıkan bazı atıkların geri kalmış bazı ülkelere yasal olmayan yollarla gönderilmesi, gizlice atılması veya okyanuslara atılması olaylarının artması nedeniyle, Uluslararası Taşıma İşçileri Federasyonu ITF, 1989 yılında toplanan

tehlikeli maddelerin taşınması konulu konferansta şu kararları almıştır:

1. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, tehlikeli atıkların oluşumunu azaltacak üretim biçimlerinin geliştirilmesi ve kullanılmasına öncelik vermelidir.
2. Oluşan tüm tehlikeli atıklar, üretim alanında veya yakınında, kısaca kaynağı olan ülkede ve bu tehlikeli atığı üreten kuruluşun ödemesi koşulu ile bertaraf edilmelidir.
3. Tehlikeli atıkların denize atılması en kısa süre yasaklanmalıdır.
4. Tehlikeli atıkların her türlü taşınma faaliyeti, paketleme, etiketleme ve istifleme konularını da içeren en katı mevzuatla düzenlenmelidir.

Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu, (IMF) 1988 yılında yayınladığı Çevre Deklarasyonunda çevre ile ilgili politikalarını şu şekilde özetlemiştir:

*** Bilgimiz ve örgütlenmemiz ile çevre korumacılığına katkıda bulunmak,**

- * Çalışma alanının geliştirilmesi ve tesis alanı dışında da kirliliğin azaltılması konularında da işverenlerle görüşmek,
- * Çevre faaliyetlerini de sendikaların doğal görevlerinden biri olduğunu kabul ederek, çevresel konularda bir sendika stratejisi oluşturmak,
- * ~~Çevresel~~ konularda her düzeyde eğitim programları organize etmek ve bilgi alış verişini sağlamak,
- * Bilim adamları, araştırmacılar ve çeşitli örgütler gibi, işçiler için çevre korumacılığını geliştiren ve destekleyen tüm organizasyonlarla işbirliğimizi geliştirmek,
- * Tehlikeli maddelerin ve yanlış uygulamaların gelişmekte olan ülkelere ithalini durdurmak ve bu tehlikeler hakkında bilgilendirmeyi arttırmak ve yaymak.

Uluslararası Kimya ve Enerji İşçileri Federasyonu (ICEF) 1990 yılında yayınladığı deklarasyonda çevre konusunda yapılması gereken çalışmaları da şu şekilde özetlemişti

- * İşçilere kaliteli ve tam bilgi sağlamak için, gerekli olan altyapıyı kurmak,

* Yılda iki kez sağlık, güvenlik ve çevre konusunda bülten yayınlamak,

* Sağlık, güvenlik ve çevre yasa tasarımları veya anlaşmalarını hazırlamak ve geliştirmek isteyenlere yardımcı olmak üzere benzer yasa ve anlaşmalardan örnekler toplamak,
* Çevreyi korumak amacıyla endüstrilerde uygulanabilecek teknoloji değişiklikleri üzerine araştırmalar yapmak ve sonuçlarını yayınlamak.

Bu alanda Kanada İşçi Sendikaları Konfederasyonu toplu sözleşmelerde yer almasını istediği kendi çevre politikasını maddeler halinde şu şekilde belirlemiştir. Bu maddeler çevrenin korunması konusunda dünyanın diğer sendikal kuruluşları tarafından da uygulanmaktadır.

- 1.Çevre koruma ilkelerine karşı gelindiğini ihbar eden çalışanlara koruma sağlanması
- 2.Kirliliği reddetme hakkı.
- 3.Çevre konularında işçilerin geçici olarak işten çıkartılmasının engellenmesi.
- 4.İlgili bütün çevresel bilgilerin komite tarafından elde edilmesi.

5. Komiteye danışılmadan hiç bir çevresel faaliyette bulunulmaması,
6. Sendikaların çevre denetimine tam katılımının sağlanması,
7. İşyeri ve çevre sağlığı açısından yüksek standartlara ulaşılması,
8. Çevrenin korunması konusunda işçi eğitim ve öğretim programlarının hazırlanması,
9. Yönetim kademesinin etkisi olmadan ve idarecilerin yokluğunda da hükümetin çevre konusunda yetkili birimleri ile görüşme hakkı

Sendikalar, çevrenin korunması konusunda çeşitli düzeylerde ve konularda çalışmalar yapabilirler. İşletme düzeyinde bazı sendikalar ayrı bir ortak çevre komitesi kurarlarken, bazı sendikalar da işyerlerinde mevcut sağlık ve güvenlik komitesinin sorumluluk alanını, çevre konusu da dahil edilmek suretiyle genişletmişlerdir.

İşçiler ve sendikalar, çevresel etki değerlendirmesi araştırmalarında da söz sahibi edilmelidirler. Uluslararası Bergen Deklerasyonunda belirtildiği gibi " **çevre denetleme sistemlerinin kurulmasında**

işverenlerin, işçilerine ve sendika temsilcilerine de danışması gerekmektedir. Özellikle, çalışma biçimini veya tesisin gelişmesini etkileyebilecek çevresel standartlar üzerinde bilgi sağlanmalıdır. "

Sendikalar, bu yerel faaliyetlerin dışında, ulusal seviyede etkili çevre politikalarının geliştirilmesi ve kontrolü, yasal düzenlemelerin oluşturulması gibi konular ile kendi üyelerinin ve halkın çevre konusunda bilinçlendirilmesi alanında eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütebilirler.

E.Türkiye'de İşçi Sendikalarının Çevrenin Korunması Konusunda Yaptıkları Çalışmalar.

Türkiye'de işçi sendikaları ve işçi sendikaları konfederasyonları, çevrenin korunması konusunda çalışmalar yürütmektedirler. Bu konuda en belirgin çalışmalar TÜRK-İŞ, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından yürütülmektedir. TÜRK-İŞ 1970'li yılların başından itibaren, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Projesi kapsamında

eğitim faaliyetleri yürutmeye başlamış. bu proje kapsamına 1983 yılından itibaren çevrenin korunması konusu da eklenmiştir. TURK-İŞ 1993 yılında Çevre Bakanlığı ile bir eğitim protokolü imzalayarak, TURK-İŞ'in düzenlemiş olduğu eğitim faaliyetlerinde Çevre Bakanlığı'nın eğitici kadrolarının görev alması sağlanmıştır.

TURK-İŞ öncülüğünde üye sendikalarımızdan oluşturulan bir çalışma grubu tarafından çevre kirliliğinin işçi toplumu üzerindeki etkilerinin araştırılması amacıyla, tıbbi bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Adapazarı, Gebze, Kocaeli ve Kastamonu Taşkopru ilçesinde 400 işçi üzerinde yapılan alan araştırması sonucunda işçilerin özellikle kirlı havadan etkilendikleri ve sigaranın da bu etkiyi arttırdığı ortaya çıkmıştır.

Yine aynı çalışma grubu bu kez de çevrenin korunmasında sendikaların rolünü arttırmak amacıyla, ülkemizdeki yasal prosedurun incelendiğı ve bu konuda uluslararası çalışmaların ele alındığı ayrı bir yayın daha hazırlamıştır.

TURK-IŞ, günümüzde de Çevre Bakanlığı ile yenilen eğitim protokolu gereğince eğitim seminerleri ile çevre eğitimi sürdürmektedir.

F. Toplu İş Sözleşmeleri Yolu ile Çevrenin Korunması.

Toplu iş sözleşmesi hakkı, hukuki dayanağını oluşturan Anayasamızın 53/1 maddesi ile " işçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler" şeklinde düzenlenmiştir. Şu halde toplu sözleşmelerin konusu, "**ekonomik ve sosyal durum ve çalışma şartlarının düzenlenmesi**" ile sınırlıdır.

Çevre, gerek yaşama çevresi gerekse, çalışma çevresi olsun işçiyi ekonomik hatta sosyal bakımdan etkileyen bir konudur. Çevrenin kirlenmesinin, tahrip edilmesinin ekonomik ve sosyal sonuçlarını işçi de toplumun bir ferdi olarak tek başına veya toplumla birlikte görmektedir. Bu nedenle çevre

konusunun toplu iş sözleşmelerinde (TİS) yer almasının toplu iş sözleşmesinin niteliğine ters düşen bir yönü yoktur. Toplu iş sözleşmelerine çevre ile ilgili hükümler girebilir. Bunun kanuna aykırılığından söz edilemez. Toplu iş sözleşmelerine konulacak hükümler, işverenin yönetme hakkı ile girişimci özgürlüğünün özüne dokunacak hükümler olamaz. Gerek çevrenin korunması ile gerekse, başka bir konuyla ilgili olsun, bir hükmün toplu iş sözleşmelerine girebilmesi için ön şart, sözleşmenin taraflarını oluşturan işçi sendikasının ve işveren veya işveren sendikasının o konunun toplu iş sözleşmesine girmesi konusunda ön mutabakata varmış olmaları şarttır.

G.Toplu İş Sözleşmelerine Çevre Konusunda Neler Konulabilir ?

Toplu iş sözleşmelerine çevre konusunda konulabilecek hükümleri başlıca üç ana grup halinde incelemek mümkündür:

a) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine İlişkin Hükümler : Toplu iş sözleşmelerine en kolay

konulabilecek hükümlerin başında işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili hükümler gelebilir. Riskli bir çalışma ortamında işçilerin ekonomik ve sosyal haklarını arttırmanın yanısıra ortamın çeşitli risklerden arındırılması, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi konusunda sendikalara büyük görevler düşmektedir. İşveren, işçi, sendika işbirliği ile çalışma ortamının iyileştirilmesini sağlayan toplu iş sözleşmesi maddeleri mali nitelikli olmayan hükümler oldukları için daha kolaylıkla uygulanabilecektir. (Yaklaşık olarak 20 yıldır TÜRK-İŞ tarafından yürütülen, işçi sağlığı, iş güvenliği projesi kapsamında yapılan uygulamalı çalışmalar ve eğitim seminerleri sonucunda TÜRK-İŞ'e bağlı bir çok sendika toplu iş sözleşmelerinde bu tür maddelere yer vermektedir.)

b) Yönetime Katılmaya Dair Hükümler : İşyeri veya işletme bazında yönetime katılma uygulamaları bakımından ülkemizde son yıllarda bir gerileme olduğunu söylemek mümkündür. Halbuki modern endüstri ilişkilerinde yönetime katılma ve karar alınma aşamasında işçilerin de karar alma sürecine

aktif olarak katılmaları prensibi giderek yaygınlaşmaktadır.

Çevrenin korunması ile ilgili çeşitli kurul veya komitelerin kurulması, çevreyi ilgilendiren gelişmeler hakkında işçilerin bilgilendirilmesinin sağlanması bilgi edinme hakkının tanınması gibi hususlarda ve işçilerin yönetime katılmasını sağlayıcı toplu iş sözleşmesi hükümleri konulabilir İşverenin çevreyi riske atacak kararların alınmasından önce işçiyi bilgilendirme yükümlülüğünü toplu iş sözleşmesine konulacak bir madde ile yerine getirmek mümkündür. İşyerlerinde İş Kanunun 6.maddesi uyarınca, 50 işçi çalıştıran ve 6 aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde 1 işçi ve 6 işveren temsilcisinden oluşan " **İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları** " nin yetkisi genişletilerek bu kurulların çevre konusunda da çalışması planlanabilir. Ancak gerçek bir yönetime katılma ve işyerinde her iki tarafı da ilgilendiren konularda sağlıklı ve demokratik bir karar alabilme sürecinin işletilmesi açısından bu kurulların üyelik yapısında her iki tarafa da eşit sayıda üyelik verilmesi konusunda yasal bir değişiklik yapılabilir. Bir üyenin de Çevre

Bakanlığı temsilcisi veya bakanlık temsilcisinin bulunmadığı durumlarda işyerinin bulunduğu merkezdeki Sağlık Bakanlığı veya yerel yönetim veya üniversite temsilcilerinin tarafsız üye olarak bu kurullarda yer alması sağlanabilir. Üst seviyede, işçi ve işveren sendikaları konfederasyonları bazında yapılacak anlaşmalarla, işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre kurullarının oluşması ve bunların çalışma şeklinin belirlendiği bir protokol yapılarak ve bu protokol toplu iş sözleşmelerinin bir parçası kabul edilerek, toplu iş sözleşmelerine eklenebilir. İşçi ve işveren sendikaları konfederasyonları uluslararası alanda da çevre ile ilgili kararlar da ortak hareket etme konusunda anlaşmaya varabilirler.

c) Çevre ile İlgili Doğrudan Düzenlemeler :
Toplu iş sözleşmelerine çevre ile ilgili doğrudan düzenlemeler de konulabilir. Bunlar arasında şu konular sayılabilir.

****) Çevre eğitimi işverene veya işveren ile sendikanın ortaklaşa yapacağı bir programla yürütülebilir.***

****) Çevre konularında işverenin işçilere bilgi verme yükümlülüğü getirebilir.***

****) Çevreyi kirletici uygulamaları önceden bildirme yükümlülüğü konabilir.***

****) Sendika ve işveren ortak çevre koruma yükümlülüğüne girebilir.***

****) İşverenin çevresel önlemleri alacağına dair (baca filtresi, arıtma tesisi) hükümler de toplu iş sözleşmelerine konabilir.***

Toplu İş Sözleşmelerine " her iki tarafın rızası ile " konabilecek bu hükümlerden bir bölümü işverene belirli bir zaman dilimi içinde bir yükümlülük getirdiği gibi, bir bölümü de her iki kuruluşa birden ortak bir yükümlülük getirmektedir.

Taraflar ayrıca çevre konusunda bir protokol hazırlayarak ve bu protokolü toplu iş sözleşmelerinin bir parçası olarak toplu iş sözleşmesi hükmü ile kabul edebilirler. Bu şekilde daha kapsamlı bir düzenlemeye imkan tanınacak ve protokol toplu iş sözleşmesi ile uygulamaya sokulmuş olacaktır.

H. Toplu İş Sözleşmelerine Çevre İle İlgili Hükümler Konusunda Bir Örnek

Ülkemizde çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlerin sendikaların gündeminde yer alması ile ilgili çalışmalar 1990'lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihten itibaren sendikalarımızın bildiri ve genel kurul faaliyet raporlarında çevrenin korunmasının önemi ve sendikaların katkısı konusu ele alınmaya başlanmıştır. Bu konu ile ilgili en ayrıntılı çalışmalar yapan sendikalarımızdan birisi de Teksif Sendikasıdır. Teksif Sendikasının 1992 Kasım'ında yapmış olduğu Genel Kurulu'nda ülkemizde (*muhtemelen*) ilk defa çevre kirliliği ile ilgili bir komisyon kurulmuş ve komisyon çalışmaları sonucunda delegeler toplu iş sözleşmeleri yolu ile çevrenin korunması konusunda sendikaların da katkıda bulunabileceklerini ifade ederek, bu konuda çalışmalar yapılmasını istemişlerdir.

Bunun sonucunda, Teksif Sendikası ile İsparta Mensucat Sanayii ve Ticaret A.Ş ile, Samur Halıları Ticaret A.Ş, arasında imzalanan toplu iş sözleşmelerinin "İşçi

Sağlığı, İş Güvenliği ve Çevrenin Korunması ile ilgili tedbirler başlıklı“ maddesinde çevrenin korunmasına sendikaların yapabilecekleri çalışmalar şu şekilde karara bağlanmıştır.

“İşveren işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre korunması ile ilgili kanun, nizamname, tüzük ve talimatnameleri ile ilgili tüm tedbirleri almaya mecburdur. Bunların yürütümünde bir noksanlık ve eksiklik bulunmadığını işyeri temsilcileri her hafta toplanarak gözden geçirirler. İşveren vekiline aksaklıkları bir rapor halinde bildirerek gerekli tedbirlerin alınmasını talep ederler. İşveren veya vekili bu koşullara riayet etmediği, temsilcilerin tevdi ettiği raporları uygulamadığı takdirde sendika durumu uyuşmazlıkları çözüm prosedürü ile birlikte ilgili yerlere intikal ettirir“.

Bu madde ile işyeri temsilcilerinin her hafta toplanarak çevrenin kirlenmemesi için kontrolü etkin bir biçimde sürdürdükleri ve gerekli önerileri yaptıkları anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRE VE İSTİHDAM

Kısa adı OECD olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 1997 yılında yayınladığı "Çevre Politikaları ve İstihdam" adlı raporunda, genellikle bizim ülkemizde de yaygın bir görüş olan, çevrenin korunması yatırımlarının istihdam üzerinde negatif bir etkisi olduğu görüşünü, çeşitli gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar sonucunda, çürütmüştür. Raporun sonunda şu değerlendirme yapılmıştır.

"Çevre politikalarının amacı, istihdamı yaratmak veya sürdürmek olmamakla birlikte, çevre korunması ile istihdam arasında gerçek bağlantılar bulunmaktadır. En azından sürdürülebilir bir gelişme ve kalkınmanın olması istihdamı arttırmaktadır. Çevre politikalarının istihdamı yok edebileceği korkusu gerçeğe dayanmamaktadır. Elde bulunan araştırma sonuçları, çevre politikalarının istihdam üzerinde çok az da olsa artırıcı bir

etki yaptığı yönündedir. Çevrenin korunması ile ilgili projelerin yapımındaki istihdam alanını arttırmak ise yalnızca çevre politikalarına bağlanmamalıdır. Bu pazarın, daha açık bir deyimle, tüketicinin çevre konusundaki bilinç seviyesine de bağlıdır. Tüketici çevreye kirleten ürünlere karşı yapacağı pazar tepkisini ortaya koyduğu zaman girişimci çevre ile ilgili tedbirleri alacağı için bu konudaki istihdam da artacaktır.

Çevre ve istihdam politikalarının daha iyi bir koordinasyon ve titizlikle uygulanması, istihdama olumsuz etkilerinin önlenmesi için tavsiye edilebilir. Çevre ve istihdam politikaları birbirleri ile tamamlayıcı olmamakla birlikte, birbirine zıt olan politikalar da değildir.”

A- Bazı Ulusal Tahmin Rakamları

Ulusal çevre koruma etkinliklerinin ve özel olarak çevreyi ya da çevreyle ilgili istihdam yaratmayı hedefleyen programların yarattığı istihdam miktarının tahmin edilmesi

amacıyla bazı ÷lkelerde çeşitli girişimler yapılmıştır. Bununla birlikte, çevre politikalarının istihdam üzerindeki olumlu etkilerinin çeşitli kategorileri hakkında ayrıntılı veriler ortaya koyan çalışma sayısı son derece azdır. Araştırmalara, emek piyasası istatistiklerine ve girdi- çıktı çözümlmelerine dayanan en olgun veriler ABD, Almanya ve Fransa ile ilgili olanlardır.

ABD' nin çevre harcamalarına ait veri ve öngörülerinden yararlanarak girdi- çıktı analizi biçiminde 1992- 2005 yıllarını kapsayan bir çalışma yapılmış, çevre politikalarının istihdam üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, 170 milyar dolar civarında gerçekteşen 1992 yılı çevre harcamalarının aktif nüfusun hemen hemen % 3 lük bir bölümünü temsil eden 4 milyon kişi dolayında bir istihdam yarattığı ve söz konusu harcamaların 2005 yılında 292 milyar dolara ulaşarak yılda, 5.385.000 kişilik işgücü talebi yaratacağı tahmin edilmiştir.

Batı Almanya ile ilgili çeşitli araştırmalar 1980, 1984 ve 1990 yılları için doğrudan ve

dolaylı istihdam etkilerinin tahmin rakamlarını vermektedir. Bu rakamlara göre, 1980 ve 1984 yıllarında çevreyle ilgili etkinliklerde 433 000 kişi istihdam edilmiştir. Öncekilerle aynı kapsamda olan 1990 yılı araştırması ise Batı Almanya'da 546.000 kişilik istihdam saptamıştır. Bu rakamlar, aktif nüfusun yaklaşık % 1,9'unu temsil etmektedir.

Fransa üzerine yapılan ve doğrudan yada dolaylı olarak çevre politikalarının yarattığı istihdam rakamlarını değerlendiren araştırmalar da yukarıdakilere benzer sonuçlar vermiştir. Toplanan bilgiler sonucunda, istihdam etkisinin 1985- 1989 döneminde yıllık 350.000 kişi (aktif nüfusun % 1,6' sı) dolayında olduğu tahmin edilmiştir. 1992 yılı için yapılan tahminler ise, aktif nüfusun % 1,9'unu oluşturan 418.000 kişi/yıl rakamını vermiştir.

Tüm bu istihdam rakamları son 10 yıla ilişkin geçerli rakamlardır. Rakamlardan bazıları, büyük olasılıkla yakın zamanda oluşturulan çevre mevzuatının bulunmadığı durumlarda bile aynen geçerli olacaktır. Bir

kere - OECD ülkelerinde birkaç on yıldan beri gözlemlenmekte olduğu gibi - katı atıkların ve atık suların toplanması ve temizlenmesi, birbiriyle uyumlu yerel hizmet ve donanımlarda istihdam yaratmakta; ikinci olarak, tüketici tercihlerindeki değişim ve daha temiz bir çevre istemi, çevre alanındaki istihdamın önemli bir bölümüne kaynaklık etmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki: tüm bu tahminler, yapılan çevre harcamaları sayesinde, bir işi olan kişilerin talep ettiği mal ve hizmetlerin karşılanmasıyla ortaya çıkan dolaylı ve doğrudan istihdamı, bir başka deyişle, '**çarpan etkisi**' adı da verilen istihdamı artırıcı etkiyi içermemektedir.

OECD tarafından yapılan araştırmalar sırasında, günümüzde Almanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'da çevre sektörünün aktif nüfusun yüzde 1 ile 1,3 arasında istihdamını gerçekleştirdiği ortaya çıkarılmıştır. Bu konuda gelecek on yılla ilgili yapılan tahminler de çevre sektöründeki istihdamın yüksek bir artış göstereceği yönündedir. Çevresel istihdamın gelecekte

toplam aktif nüfusa oranla Japonya ve Kanada'da yüzde 3, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise yüzde 10 dolaylarına kadar yükseleceği hesap edilmektedir.

OECD, çevre mevzuatı nedeniyle kapatılan ve taşınan fabrikaların yaratmış olduğu negatif istihdam etkisinin dikkate alınmayacak kadar küçük olduğunu ifade etmektedir.

Çevre mevzuatı, istihdam üzerinde, fabrikaların kapatılması yer değiştirilmesi nedeniyle olumsuz etkiler yapabilmektedir. On yıl önce bu tür olumsuz etkiler çevre korumanın istihdamı azalttığı izlenimine yol açabilmekteydi. Ancak bugün mevcut araştırmaların ortaya koyduğu gibi bu bakış açısının, yanlış olduğu genel kabul görmektedir.

Çevresel nedenlerin yol açtığı istihdam kaybı sonucunun aşırı gibi görünmesinin ikinci bir nedeni daha vardır. Mevcut araştırmalar, bu nedenle görülen işten çıkarmaların daha sonra aynı sektörde çalışan diğer fabrikalarda

istihdama yol açtığını ortaya koyamamaktadır. Diğer taraftan, kapatılmış fabrikalar tarafından yapılan üretim aynı alanda etkinlik gösteren diğer firmalar tarafından yeniden başlatılmak eğilimindedir. Çevresel nedenlerle meydana gelen kapatmalar, yerel düzeyde, özellikle de işsizlik oranlarının son derece yoğun olduğu bölgelerde gerçekten ciddi sorunlar yaratmalarına karşın, bunların istihdam üzerindeki net ve nihai etkisini hesaplamak kolay değildir.

B- Türkiye İçin Bir Değerlendirme

OECD tarafından 1998 yılında yapılan çevre politikaları ve istihdam konulu araştırmanın genel verileri, ABD, Almanya, Japonya gibi ülkeler ile bu ülkelerdeki istihdam politikalarının genel bir değerlendirilmesi olarak sunulmaktadır. Bu açıdan ele alındığında bu değerlendirmelerin ülkelerdeki diğer ekonomik göstergelerle (işsizlik oranı, milli gelir dağılımı v.d gibi) birlikte ele alınması gerekliliğine inanıyoruz.

Türkiye çevre konusunda henüz net bir devlet politikası benimseyememiştir. Çevre Bakanlığı'nın açıklamalarına göre, devlete ait bazı eskimiş yatırımların özelleştirme çalışmalarına da destek vermek amacıyla, çevreyi kirlettikleri de zaman zaman öne sürülerek, bu yatırımların elden çıkartılmasına istemeden de olsa yardımcı olunmaktadır.

Çevre ile ilgili mevzuatın uygulanabilir olmaması, çevre ile ilgili politikaların esnek bir yapıda olmasına neden olmaktadır. Günümüzde sürekli bütçe açığı veren hükümetler, öncelikle çevrenin korunması ile ilgili bütçeleri ve yatırımları kısmaktadırlar. Bu da Türkiye'de de aslında genel bir politikasızlık nedeniyle, çevre koruma tedbirlerinin istihdam üzerinde negatif bir etkisi olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Bu ise üretimin devamı ile çevrenin bir müddet daha kirlenmesine göz yummak gibi ilginç bir sonucu doğurmaktadır.

Endüstriyel çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda, çevreyi koruyan bir ekonomi politikasının varlığından söz etmek, ne yazık ki, mümkün değildir. Endüstriyel çevre kirliliği

dışında, örneğin ulaşım konusunda da ne yazık ki gelmiş geçmiş hükümetlerin çok değişken tutumları bulunmaktadır. Yıllardır bitirilmeyen Ankara-İstanbul otoyolunun yanı sıra, hemen her siyasinin iktidara gelmeden önce bitireceğini söz verdiği Ankara-İstanbul demiryolu hattı ve Ayaş Tüneli ise bugüne kadar kaderine terkedilmiş durumdadır. Ancak buna karşın İzmir-Çeşme turistik otoyolu yıllar önce bitirilmişken, yıllardır yapılmayan, Ankara'yı Samsun'a, Eskişehir'e bağlayan yolların durumu ortadadır. İhale ile verilen otoyolların yapım kalitesi ise, son yağışlardan sonra gözler önüne serilmiştir. Bu düzensizliğin nedeni hükümetlerin hemen her türlü yatırımı birer oy kaynağı olarak görüp çevre faktörünü sürekli olarak göz ardı etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Ekonomi politikalarının (ya da politikasızlığının) çevre üzerindeki etkileri ne yazık ki olumsuzdan da öteye " **tahrip edici** " olmuştur. Çevre kirliliği göz ardı edilmiş, üretimin devam ettirilmesi sürdürülmüş, çevre ile ilgili cezaların fazla ağır olmaması

yüzünden, gerekli kirlilik önleyici kararlar alınmamıştır.

Geçmişte ekonomi politikalarının çevre üzerinde bu olumsuz etkisinin katlanarak artmış olmasındaki en önemli nedenlerden birisi de, kanımızca, Çevre Bakanlığı'nın geç kurulmuş olmasıdır. Ayrıca çevreye, dolayısıyla insanlığa karşı işlenen suçlara karşı hürriyeti bağlayıcı cezaları da kapsayan etkili bir çevre kanununun halen yürürlükte olmaması, Bakanlık bütçesinin tüm hükümetlerce sürekli olarak düşük tutulması, sonuçta çevre tahribatının sürmesine neden olmaktadır.

Türkiye için diğer bir önemli konuda aşırı bir şekilde artan tüketim eğilimidir. Aşırı tüketim, genellikle yatırımlara dönüştürülebilecek tasarrufa da imkan tanımamakta bu ise işsizlik sorununun büyümesine katkıda bulunmaktadır. Ülkemizde İnsanlar tüketmekte oldukları malların markalarına göre toplumda sosyal bir statü elde etmeye başlamışlardır. Özellikle televizyon kanallarının yaşayabilmek için daha fazla reklam almak zorunda olmaları, reklam

alabilmek içinde pahalı programlar üretmeleri zorunluluğuyla süregelen rating histerisi sayesinde tüketim çılgınlığının ve tüketimden kaynaklanan çevre kirliliğinin daha da artacağından endişe ediyoruz.

SONUÇ

Çevrenin korunabilmesi için. "**çevrenin korunması**" devlet politikası olarak benimsenmeli, **esnetilememeli, çarpılmamalı, savsaklanmamalıdır.** Çevre her türlü kişisel, kurumsal ve siyasal çıkarların üzerinde tutulmalı, hürriyeti bağlayıcı cezaları da içeren çevre mevzuatı biran önce tüm tarafların da üzerinde fikir birliği ve desteği ile çıkartılmalıdır.

Çevre, kalkınma ve yatırımlar için feda edilebilen bir kavram olmaktan çıkartılarak, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir tüketim, hükümetlerin uygulamaları ile değiştirilemeyecek bir devlet politikası haline getirilmelidir.

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ EĞİTİM YAYINLARI DİZİSİ

- Yayın No. 1 **Sendikacılık Tarihi** Yıldırım Koç
- Yayın No. 2 **Tüketici Hakları** Sinan Vargı
- Yayın No. 3 **Asgari Ücret** Enis Bağdıradioğlu
- Yayın No. 4 **İş Kanunu ve Temel Haklarımız**
Av. Hüseyin Ekmekçioğlu - Av. Ferhan Tuncer
- Yayın No. 5 **Uluslararası Sendikal Örgütlenmeler**
Hakan Sükün
- Yayın No. 6 **Çalışan Çocukların Korunması ve**
TÜRK-İŞ'in Faaliyetleri Özcan Karabulut
- Yayın No. 7 **Özelleştirme** Prof. Dr. Oğuz Oyan
- Yayın No. 8 **İş Güvencesi** Yıldırım Koç
- Yayın No. 9 **Çevrenin Korunması ve**
Sendikalar Sinan Vargı
- Yayın No. 10 **Güncel Sorunlarımız**
ve Taleplerimiz Yıldırım Koç

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

363.7 VAR 1999

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK

Telefon : (0.312) 433 3638

Telefax : (0.312) 434 1471

Yenişehir - Ankara